

JAN KŘIPAČ / 8. 12. 2015

Vánoce s Alžbětou

Režisér Karel Kachyňa a spisovatel Jan Procházka spolu vytvořili několik filmů, které se zařadily mezi erbovní díla „zlatých šedesátých“: *Ať žije republika*, *Kočár do Vídně*, *Noc nevěsty*, *Směšný pán*, *Ucho*. Dvojice je však podepsána i pod tituly, k nimž už historie nebyla tak příznivá. Patří mezi ně zejména *Vánoce s Alžbětou*, natočené v přelomovém roce 1968. Komorní příběh o křehkém vztahu mezi řidičem nákladáku a jeho novou závoznicí v době překotných politických změn zapadnul. Teprve zpětně můžeme obdivovat Procházkův způsob vyprávění a Kachyňův cit pro jeho obrazové ztvárnění.

Oba umělci se pro tuto látku rozhodli namísto původně plánovaného filmu *Růžová dáma*. Ten měl na příběhu o mladém idealistickém aparátčikovi, který nastoupí do oddílu Pohraniční stráže, kriticky zobrazovat budování socialismu v padesátých letech. Jenže v napjaté atmosféře po „liberálním“ sjezdu spisovatelů, kde byl Procházka jedním z hlavních aktérů, a po stranických útocích na několik filmů, včetně *Noci nevěsty*, autoři zvolili raději méně kontroverzní téma.

Vánoce s Alžbětou navazují na podobně laděnou *Naději* (1963). Spolu s ní (a následujícím *Směšným pánem*) tvoří jednu z linií v Kachyňově a Procházkově tvorbě: vedle lyrických filmů o dospívání (*Závrať*, *Trápení*), válečných dramát (*Ať žije republika*, *Kočár do Vídně*) a společensko-kritických sond do současnosti (*Noc nevěsty*, *Ucho*) jsou to uzavřené mikropříběhy s lehce melodramatickým či humorným podtónem.

Stejně jako v *Naději* je vyprávění *Vánoc s Alžbětou* vystavěno okolo nejednoznačného vztahu dvou společenských outsiderů, jejichž rozdílné životní osudy se nakrátko protnou. Procházka setkání koncentruje do období jednoho týdne. Samotářský Hubert je navyklý na svou každodenní rutinu: vstávání do práce, nákup cigaret v trafice, rozvoz potravin po kraji a partička mariáše navečer. Jeho zavedené rituály naruší až nová závoznice Alžběta, kterou mu podnik přidělí. Vedení se zavázalo, že z

problematické dívky z dětského domova vychová uvědomělou pracovníci, a tuto starost svěří poněkud zaskočenému Hubertovi.

Procházka tak příběh, balancující mezi jemnou moralitou a milostnou romancí, podává s humorným odstupem. Komika vyplývá především ze „srážky“ dvou opačných charakterů – usedlého muže ve středních letech a živé nespoutané dívky –, k nimž se přidávají úsečné vypointované dialogy a nevšední situace, narušující Hubertův navyklý řád. Za tímto odlehčeným povrchem se ovšem pozvolna z letmých nápovědí skládá mnohem složitější svět lidí, které pojí víc než jen splněný plán práce.

Karel Kachyňa podtrhuje rozdíl mezi oběma postavami kontrastním hereckým obsazením. Pro roli povahově uzavřeného, avšak citlivého Huberta vybral Vlada Müllera, v jehož projevu se kloubí výrazná fyziognomie s jemností pohybu a gest. Alžbětu pak přesvědčivě zahrála subtilní Pavla Kárníková, kterou Kachyňa objevil mezi herečkami Hudebního divadla v Karlíně. Byla to její první a zároveň poslední filmová role.

Většina natáčení probíhala v Příbrami a okolí. Reály ještě zvýraznily syrovost příběhu. Skutečný nábytek, zdi a věci nesou životní patinu – stopu po autentické lidské existenci. Kamera je nezvykle střídá. Obrazově vyhraněnějšího Josefa Illíka vystřídal Josef Pávek, pro něhož byly *Vánoce s Alžbětou* první samostatnou prací. Bývalý asistent u klasiků české kameramanské školy Rotha, Stallicha či Pečenky se oprostil od nadbytečných vizuálních fines. Ponechal obrazu jeho jednoduchost, v níž se odráží bezprostřední realita, sama o sobě působivá. Zšeřelé záběry plné šedi zachycují špinavé ulice, zkrápěné deštěm. První sníh – zlomek naděje – se objeví jen v krátkém odrazu nočního světla automobilu.

Rovněž zvuková stopa se výjimečně obejde bez doprovodné hudby, zkomponované přímo pro film. Kachyňa tentokrát použil jen existující nahrávky – dobový šlágr Marty Kubišové a několik koled. Ty dotvářejí vánoční atmosféru příběhu; pouhou kulisu, která zůstává stejně jako některé motivy (stromek, nákup dárku, svíčky) v pozadí. Jsou filmovým ekvivalentem Procházkova minimalistického způsobu psaní.

Vánoce s Alžbětou uvede kino Ponrepo v sobotu 12. prosince v 17:30.

Vánoce s Alžbětou (ČSSR 1968), režie: Karel Kachyňa, scénář: Jan Procházka, Karel Kachyňa, kamera: Josef Pávek, střih: Miroslav Háje, hraje: Vlado Müller, Pavla Kárníková, Zdena Hadrbovcová, Mnislav Hofmann ad. 91 min.